

Setomaa ülembsootska Hõrna Aare: Lugõminõ oppas umma kodo ja kogokonda hoitma

Kuis saias Setomaa ülembsootskas? Hõrna Aare kõnõlõs, kuis tä alost tüüd Setomaal mõtsavahina ja kunas sai timäst Seto liikumisõ üts iistvidäjä.

Hõrna Marja

XXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXXX

Kost sa peri olõt? Kõnõlõ veid'õ ummist juurist?

Esäpuult vanaesä om Antkruva küläst. Taelova keriguraamatidõ perrä om s'ood liini nätä' jo 1750. aastagast pääle. Vanaimä om Lindsi küläst, midägi lätt viil vällä Härmäle ja Ignasilõ. Imäpuult olõ peri Tiirhannast Rahu-soovi perrest ja imäpuult vanaimä om Küllätüväst Rikka-Ivani suguvõsast. Vanavanõmbidõst om minno kasvatanu' vanaimä Hõrna Maar'a. Koolih käve Obinitsah ja Meremäel. Pääle tuud opõ paar aastakka kaugõppõh Tarto Ülikoolih aoluku ja Luua mõtsanduskoolih mõtsamehest. Tüüdi Obinitsa sohvõsõh mõtsavahina. Meremäe vallavalitsusõh olõ olnu volikogo esimiis ja arendusnõunik. Parhilla olõ Setomaa Valdu Liidu kultuurinõunik.

✕✕✕ **Mõtõlõ, õt hetk vinne aost vällä tulõkist oll ullimuu-du õigõ. Inne ja peräst saanu-us inäp midägi tetä'.**

Kuis sai sust seto as'ajaja? Kusimuudu seto kultuur sinoni joudsõ?

Alatiidlikult olõ kogo uma elo seto kultuuri tiidmisega elänü'. Tiidlikult naksi seto kultuurist pidämä keskkooleh. Tuu aig naksi setost olõmist võtma mõistusõ ja süämega. Edimäse' sääntse' ilosa' mälestüse' omma' näütüses tuu, kuis Tedre külä naase' s'ügüse lauluga põllutõid lõpõdi'. Tuu laul oll kuulta' Antkruvva vällä. Meeleh om ka ristiesä seto pulm. Tuu oll kõik kombõ perrä ja säält sis tull ka väigokõnõ osa tuust seto kultuuritiidmisõst. Vanaimä laul kõik aig seto laulõ ja ai mullõ jutsit. Eeskujust oli' viil Tiirhanna vanaesä, Adamsi Jüri ja Raudvassari Valdur näütüses. Ütest väiga tähtsäst seto perrä olõjast pia umma immä.

Määntse' omma' edimäse' vai kõgõ inäp miilde jääni' seto pido' ja ettevõtmisõ'?

Keskkooleh selet Adamsi Jüri kõik aig meele seto asju ja and raamatit lukõ'. Niisamalda vei tä meid paadimatkulõ, saimi' kaia' Setomaa loodust. Mõtsavahina oll mul hüä võimalus ringi kaia' loodusõh ja teno toolõ võimalusõlõ olõ ma lõidnü' mitmit kääpit ja asju, minkast innep ma midägi tüü-äs. Väiga om miilde jääni' tõnõ leelopäiv Vorskah. Seto huvvi suurõnd mu jaost ka' tuu, õt ma sai kokko Tälka küläst sõsaridõ Marjapuudõga'. Nimä'

kõnõli' mullõ väiga põnõvit jutsit ja lauli'. Säält tull mõtõh tetä' Obinitsah seto õdak. Kohalõ tull pall'õ rahvast: Hellero Tartost, üle Setomaa leelokoori', liinaseto'. Tuu oll sääne edimäne ütise seto pido kõrraldaminõ, koh ma ka' avidi. Tõnõ jo veid'õ suurõp kõrraldaminõ oll 1986. aasta leelopäiv, mia' tuudi Obinitsa. Ma avidi lauluimä kujo asja kaia', käve Tartoh ja anni nõvva. Tuu oll üts kimmäbit tuuao s'õo nulgä pidosit.

Sa ollit Seto Seltsi luumisõ ja tegemistõ man. Kõnõlõ tuust veid'õ.

Seto Selts tekkü kattõ liini pitteh. Üts oll poliitiline liin, minõkõga ka ma' veid'õ inäp seot oli ja tõnõ oll seto kultuuri liin. Seto Seltsi tekküminõ oll loogiline jätk leelopäivilõ. Pall'õ seto' sai nii umavaihõl kokko viidüs ja säält sündü ka edesine kuuhtüü. Ku NSV Liit nakas kokko varisõmma, sis oll väiga hüä s'ood ar' kasuta'. Tuul aol oll Hirvepargi ja muinsuskaitse seltsi liikumisõ', kohe ma aktiivselt sisse lätsi. Muinsuskaitse seltsi mano nak'i' tekkümmä kohaligu' klubi'. Mii' mõtlimi', õt teemi' seltsi hoops. Sillaotsa Liidiga märgoti, õt tuu olõs hüä Petsereh vällä hõigada'. Saimi' roomi' ja nii alostki umma tegemist Seto Selts. Sinnä' tull kokko rahvast üle Setomaa.

Hindäst anni' viil pall'õ' Seto Seltsi hüäst — Nurmõotsa Sulo ja Väilda Jüri. Mitmõ' liinaseto' tundõ' suurt huvvi Setomaa ja Seto Seltsi vasta. Säält arotõdi ka piiriküsimisi. Mõtõh liiku Seto kongressi poolõ.

Määne oll Seto Seltsi mõtõh ja kuismuudu sa eis' säält ütõh teiet?

Seto Seltsi mõtõh oll tuuva' ello vahtsõst vannu kirmassit, kor'ada' pärimust, luvva' Seto muuseum ja pitä' laulupäivi. Sulusinõ mõtõh oll organisii'ri' tuukõv Setomaad kattõv inemisi võrgustik, kiä' umavaihõl kuuhtüüd teesi' ja ütitselt seto asju arotasi'. Veid'õkõnõ oll säält ka' poliitilisi mõtõit. Tuul aiga oll Eesti taasisseisvumah ja nii tahtõmigi' olla' partneris ja toes ka' Eestilõ. Ma eis' oll sääne algataja ja märgotuisi utsitaja. Hoitjana ma nii tukõv olõ-õi'. Pareproomi tõõsõ' tüühü-säädi'. Parhilla' olõ suutnu' ka eis' jo veid'õ järjepidevust hoita'. Ma olõ Seto Seltsi alostajast pia ütindä jääni' seltsi mõitit edesi kandma. Mu hindä eesmärk om olnu' nuuri pääle kasuminõ, kiä' vajadusõl naid tõid ja tegemisi edesi ajasi'. Seto Seltsi kõgõ papere aig jääs 1987-1991 aastagidõ sisse. Pia sai s'ood seltsist Seto Kongress ja tuu Vanõbidõ Kogo. 1994. aastagal tekkü Setomaa Valdu Liit.

Pall'õ tsääklimi asju läbi umavaihõl. Suur tüü oll vaia

VASTVALITUD: ülembsootska Hõrna Aare pärast valimist eelmisel aastal Meremäe mäel. Foto Igor Taro

tetä' poliitikidõ ja aokirnikõga'. Näile oll vaia Setomaad selletä' ja selges tetä'. Tull näudatä', mäntse' omma' Setomaa tugõva' küle' ja kuis om vaia meid avita'. Mi eis' oll tuust aost joudnu jo Setomaa tunsamisõ ja nägemiseni. No' oll vaia, õt tõõsõ' Eestih kah tuud näesi'. Mii' saimi' arvo, õt Eestis saa-ai' taasta' Tarto raho piiri. Tuuperäst tull kaia', õt kuis tshknariik saasi' meele s'ood hädä klappi. Näil oll vaia naada' s'ood piirijamast tekkinü' murrit kõrvaldamma. Tuu tähendäs lihtsabat üle' aumist, parebit teid, odavabit viisasit. Kindlahe oll väiga tähtsä viil tuu, õt saasi' Seto kogokonna umavaihõl hõste tüüle. Tu oll ütõ asi, midä ma eis' viil pruuvõsõ paranda'. Ma tahtõ, õt ütõkkuuh oldas väläh hüä Setomaa iist.

Ku hõste Seto Selts uma tüüga toimõ tull?

Õga organisatsiooni eloh omma' tõusu' ja mõõna'. Edimäne periood ja Seto Kongress oli' mu meelet väiga eduka'. Pall'õ' parhillatsõ' mõttõ' ja tegemise' omma' peri tuust aost. Seto Seltsi mõttõ' oli' väiga talivalitsõ'. Seto Kongress muutsõ näid veid'õ maisõbast, olõ-õs inäp sääntis hõljuvit unistuisi. Seto Kongress võtt üle poliitilisõ' ütõsandõ'. Tekkü Petsere-maa tegevuskava ja toetõdi Peterseret. Naati vällä arendamma vahtsit tegevuisi, kost mingih mõttõh om vällä kasunu' Seto Käsitüü Kogo.

Määntse' tegemise' tuust aost sullõ hindäle kõgõ inäp meelise'?

Mullõ miildüs kõgõ inäp Seto

aol juuskma ja kõik tull järgepi-teh. Hüä oll tuu kah, õt n'oo' inemise', kiä' naksi' Kunigriiki märgotamma, olli' tuul aol valdadõh tegijä'. Hindäl tull kah hirm pääle, ku mõtli naid suuri asju. Tundu nigu sääne asi olõ-õi' võimalik. A kõik läts hõste. Nigu Peko eis' olõsi' avitanu'.

Ku edimäne läbi sai, oll väiga suur kergendüs ja väsimüs kah. Kimmähe mii' tiidse, õt s'oo jää-ai' ütõst kõrrast. Tuu oll kah tiidä', õt ütõh kotusõh saa-ai' mitu aastakka järge müüdä Kunigriiki läbi viiä'. Jovva-ai' niimuudu. Hindäl jääs Kunigriigist miilde kõik aig määnegi' sagiminõ papridõ ja inemisiga'. Kiäki lõvva-ai' asju üles ja tulõ eis' otsma minnä'. Kuigi om johtunu' nii, õt ma olõ pall'õ pidänü' ka' hans' a vai ollõ jagamisõ man olõma. Kunigriiki tervikuna eis' näeki-is. A midä tetä'. Sääne illos mälestüs om ka edimäsest sõaväe paraadist, koh oll nii 20 inemist. Önnõ võtimi ja veiemi näidega paraadi läbi.

Ku sa parhilla' tagasi kaet nuidõ praasnigidõ ja märgotuisi pääle, sis määntse' mõttõ' tulõva'?

Tuu aig paistu nigu seto kultuurist olõsi' veid'õ perrä jää-nü'. S'oo tull tuust, õt seto muudu olõkit oll veid'õ. Parhilla' om tuud kõvastõ inäbä. A rahva- ja latsiarvu nii kipõd minekit mõista-as mii' küll ette nätä'. Tuu aig sai õks kuule takast susit, tuuperäst, õt paistu latsi olõvat. Mõtõlõ, õt hetk vinne aost vällä tulõkist oll ullimuu-du õigõ. Inne ja peräst saanu-us inäp midägi tetä'. Kõik tull õigõl aol. Parhilla' kae edesi perüs lootusrikkalt. Ette tulõ küll viil pall'õ pettusi ja sadamisi, a vaest saa vahtsõst püstü kah.

Kost tulõ tahtminõ kõik aig midägi tetä'?

Ma mõtõlõ, õt tuuh om süüdü tegeligult Sillaotsa Liidi, kiä' lasõ-õs latsi innep raamatukogost minemä, ku mõni raamat kah ütõh sai. Nii saigi must raamatuko-i. Ma loi kõkkõ: seiklusjuttõ, romaanõ, vinne pioneerijuttõ. A säält õgal puul olli' päätegeläse' sääntse' ütõlla' ja kipõ' mehe', kiä' tahtõsõ kogokonda avita' ja ohverdi' kõik tuu jaost, õt tõisil olõs hüä. Ma pelgä, õt säält jäi ka mullõ sääne juun külge, õt kogokonna ja inemisi hüäst tulõ kõik aig midägi tetä'. ■

ARVAMINÕ

Hõrna Rieka tõõnõpuul

Õt sis tuust aost, ku mi Hõrna Aarega kokko sai? No tuuh kokko saamisõh om süüdü vaest paar inemist ja juhus kah. Petserehe oll kokko kutsut Seto Seltsi kuuholõk ja Talina liina Sõsaridõ koorilõ oll ka' saadõ' kutsõh — Sillaotsa Liidi oll kirotaja ja välläsaatja. Sõsaridõ seeh läts vaiõlusõst, õt kiä' sis läävä', kõik tahtõsõva' Peterserehe minnä'. Mäevälä Sullõv lei koori vedonigana kõrra majja ja ütõl, õt kõgõ noorõp lätt. Ja tuus sis oli' ma'.

Joudsõ koolimajja ja kuuholõk oll jo pääle naanu ja ma sai kotusõ viimätsõhe ritta. Säält kai kuis ill' os tsäbõpääga', hellesinitsidõ silmi ja targa jutuga nuur miis kuuholõkit juhat. Nii saigi. Järgmäne kuuholõk oll jo' Obinitsah. Edesi tull keväjäne Võmmorski kirmas, koh edimäist vuuri sinimustvalgõ üles tõmmati ja sis muinsuskaitseõpäävä' ja arvusaaminõ, õt ku' pall'õ s'oo mõtsa ja sausanna perrä lõhnava miis Setomaad armastas.